

Promemorian Polisens rätt att skjuta – En ny reglering om laga befogenhet att använda skjutvapen (Ds 2023:25)

1. Sammanfattning

Polismyndigheten är positiv till att en ny lag införs om polisens användning av skjutvapen. Nuvarande reglering av polisens möjligheter att använda våld med skjutvapen är av flera skäl i behov av ändring och förbättring. Förslaget innebär förenkling och att regleringen bättre anpassas till polisiära behov och verkliga förhållanden. Polismyndigheten delar de rättsliga utgångspunkterna att polisens rätt att skjuta i första hand ska regleras positivt genom den nya lagen, att den s.k. skjutkungörelsen¹ ska upphävas och att straffrättsliga ansvarsfrihetsgrunder ska kunna tillämpas i sista hand.

Polismyndigheten vill i övrigt framföra följande synpunkter.

2. Polismyndighetens synpunkter

2.1. Skjutvapen och användning (2 §)

Definitionen av skjutvapen och den användning av skjutvapen som kommer att regleras i nya lagen är viktiga utifrån lagens tillämpningsområde. Polismyndigheten föreslår några ändringar i lagen och att vägledande uttalanden görs i förarbetena.

Polismyndigheten anser att definitionen av skjutvapen bör utgöra en egen bestämmelse och placeras i början av lagen. Det skulle förenkla lagen och göra den mer överskådlig.

¹ Kungörelsen (1969:84) om polisens användning av skjutvapen.

Vissa vapentyper som används inom polisen, bl.a. elchockvapen, är inte avsedda att omfattas av lagens skjutvapenbegrepp, vilket är positivt. Polismyndigheten anser dock att ordet ”vapen” i ”därmed jämförliga vapen” bör ersättas med ”skjutvapen” för att undvika att tillämpningsområdet riskerar att utvidgas.²

Mot denna bakgrund föreslår Polismyndigheten att en ny paragraf införs med följande definition av skjutvapen.

Med skjutvapen avses handeldvapen, såsom pistoler, revolverar, gevär, automatkarbiner, kulsprutepestoler och kulsprutor, samt därmed jämförliga skjutvapen och granatgevär.

Polismyndigheten anser alltså att undantaget från definitionen kan strykas, dvs. ”dock inte vapen för spridande av tårgas och andra liknande vapen”. Orsaken till det är att Polismyndigheten anser att undantaget som gäller användning av skjutvapen i stället bör utvidgas för att omfatta all relevant ammunition, se förslaget längre ner.

Undantaget från användning av skjutvapen bör ändras för att bättre anpassas till polisens verksamhet. Polismyndigheten föreslår att exemplet med att ”bryta lås” byts ut då det sällan förekommer eller förespråkas som forceringsmetod. I stället kan andra undantagssituationer med fördel lyftas fram där visst våld behöver brukas mot egendom. Sådana fall kan främst uppstå inom den särskilda insatsverksamheten om en polis under kontrollerade former behöver verka med skjutvapen mot ett föremål eller egendom i syfte att öppna, forcera, släcka, stänga av det eller liknande. Polismyndigheten har även skjutvapen som är särskilt anpassade för att användas mot föremål. Behov av sådan våldsanvändning kan uppstå utanför de situationer eller före de tidpunkter där användning av skjutvapen är tillåten enligt lagförslaget. Undantaget är avsett att tillämpas restriktivt.

Vidare bör den nya lagen enligt Polismyndigheten endast reglera den potentiellt mycket farliga våldsanvändning som sker genom mer traditionella skjutvapen vid användning av konventionell, penetrerande ammunition.³

Polismyndigheten anser också att andra våldshjälpmedel ännu tydligare bör undantas från lagens tillämpningsområde. Det gäller ammunition som visserligen skjuts ut från ett vapen som bör omfattas av skjutvapenbegreppet

² Jfr definitionen i 2 § förordningen om statliga myndigheters skjutvapen m.m.

³ Med det avses ammunition som har en projektil som skjuts iväg, vilken vid träff tränger in i sitt mål, som en människas hud och då orsakar blödning, vävnadsskador och uppnår andra terminalballistiska effekter.

men är av helt annat slag än den konventionella, penetrerande ammunitionen. Den ammunitionen är konstruerad för att användas på annat sätt och åstadkomma annan effekt. Användningen kan syfta till att distrahera, påverka den omgivande miljön, avbryta ett negativt händelseförlopp osv. Exempel på sådana våldshjälpmedel är tårgas, s.k. rökgranater och distraktionsgranater. Utskjutbar s.k. distansbatong, som är avsedd att införas i polisverksamheten inom kort, är också relevant att undanta. Liknande våldshjälpmedel kan komma att införas i framtiden, vilket även behöver tas höjd för.

Mot denna bakgrund föreslår Polismyndigheten följande lydelse av 2 § andra stycket.

Med användning av skjutvapen enligt lagen avses dock inte övnings-skjutning, eller att skott kontrollerat avlossas endast för att avliva ett djur eller för att kontrollerat verka mot ett föremål eller egendom endast i syfte att öppna, forcera, stänga av det eller liknande. Med användning av skjutvapen enligt lagen avses inte heller när ammunition används i skjutvapnet som inte är konstruerad för eller avsedd att tränga in i en kropp och orsaka invärtes skador.

2.2. Vådaskott

Polismyndigheten delar inte bedömningen i promemorian att oavsiktlig skottlossning, s.k. vådaskott, ska anses utgöra användning av skjutvapen som omfattas av den nya lagen.⁴ Eftersom vådaskott sker av misstag kommer det av naturliga skäl inte vara möjligt att uppfylla lagens alla krav. Om det skulle läggas en polis till last vid en efterföljande t.ex. straffrättslig prövning av handlandet riskeras orimliga konsekvenser.

2.3. Laga befogenhet att använda skjutvapen (3 och 4 §§)

2.2.1 Riktande av skjutvapen (3 § andra stycket)

Enligt förslaget ska riktande av skjutvapen mot någon även vara tillåtet om det är nödvändigt för att ha tillräcklig beredskap för ett eventuellt angrepp. Polismyndigheten anser att bedömningen av rekvisitet nödvändigt bör utgå från polismannens uppfattning och bedömning i situationen. Det kan inte krävas att polismannen i stunden ska ha prövat alla tänkbara handlingsalternativ innan vapnet får riktas, även om behov och proportionalitet ska beaktas. Detta bör förtydligas i förarbetena.

⁴ Jfr Ds 2023:25 s. 126 f och 183. Nämnas kan också att rapporteringsskyldighet föreligger enligt Polismyndighetens interna regler.

Polismyndigheten anser även att orden ”att avvärja” bör tilläggas i 3 § andra stycket och föreslår därför följande lydelse.

Skjutvapen användning som består endast i att en polisman riktar vapnet mot någon är, utöver vad som följer av första stycket, tillåten också om den är nödvändig för att ha tillräcklig beredskap för att avvärja ett eventuellt angrepp från den person som skjutvapnet riktas mot.

2.2.2 Nödvändighet och försvarlighet (4 §)

Enligt förslaget ska användning av skjutvapen vara tillåten under förutsättning att andra medel är otillräckliga. Polismyndigheten har motsvarande synpunkt avseende rekvisitetet om nödvändighet som anges i avsnitt 2.2.1.

I promemorian anges att ett skott som får dödliga konsekvenser betydligt mer sällan kan anses försvarligt än ett skott som medför begränsad kroppsskada.⁵ Polismyndigheten anser att det behövs en betydligt mer nyanserad bild av när det är försvarligt att använda skjutvapen. Skjutvapen är potentiellt dödliga. Vanligast förekommande är att poliser behöver skjuta i hastigt uppkomna situationer för att avvärja ett allvarligt våldsamt angrepp mot sig själv. I en sådan pressad situation blir polismannen ofta tvungen att fort avlossa skott på kort avstånd riktat mot en person i rörelse. Till och med ett skott som träffar i exempelvis benet kan i värsta fall leda till allvarliga skador och ytterst dödsfall. Även om polisen försöker minimera möjliga skador, kan inte alla omständigheter som påverkar händelseförloppet och skadeutfallet kontrolleras eller förutses av polismannen. Det kan inte heller krävas vid försvarlighetsbedömningen. Detta bör framgå av förarbetena.

Detta yttrande har beslutats av biträdande rikspolischefen Stefan Hector. Ärendet har föredragits av juristen Cassandra Utas Stokic. Vid den slutliga handläggningen har rättschefen Gunilla Hedwall deltagit.

POLISMYNDIGHETEN

Stefan Hector

Cassandra Utas Stokic

⁵ Ds 2023:25 s. 197.

Kopia till

Justitiedepartementet (PO)
Arbetsstagarorganisationerna
Rikspolischefens kansli